

Kritički osvrt na novi plan i program za peti razred

(Izvod iz rasprave)

Upravni odbor Društva pažljivo je pratio sve promene u nastavi fizičkog vaspitanja kao što je pitanje statusa predmetne nastave u nižim razredima, položaj predmeta Fizičko vaspitanje-izabrani sport, zatim, zakonske promene na koje su dostavljani amandmani sa predlozima kojima se doprinosilo efikasnijim rešenjima nekih pitanja od značaja za bolji položaj i uloge fizičkog vaspitanja u obrazovnom sistemu.

Donošenjem Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja usledila je promena Plana i programa za peti razred na kojeg smo, po objavljivanju, dostavili naše primedbe savetniku ZUOV-a za fizičko vaspitanje i istakli ih na našem sajtu.

Ovom prilikom, na prvoj sednici UO, posle objavljivanja promena u nastavnom planu i programu za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja glavna tačka dnevnog reda ove sednice odnosila se na analizu Plana i programa novog predmeta za fizičko i zdravstveno vaspitanje u petom razredu i nakon toga donet je opšti zaključak: **tekst nesistematičan, delimično konfuzan i u krajnjem, u nekim delovima nejasan.**

Navešćemo samo nekoliko primera kao ilustracije navedenog zaključka:

1. Struktura sadržaja Plana i programa za peti razred (Sl.glasnik RS* Prosvetni glasnik 8/17).

Grafičkim rešenjem označavanja pojedinih poglavlja (veličina i izbor fonta,...), ne dobija se jasna slika u vezi sa sistematizacijom tema/sadržaja u odnosu na subordinaciju pojedinih.

P r i m e r:

Ishodi i programski sadržaji, koji su navedeni u drugoj tematskoj oblasti (atletika,..obavezni i preporučeni sadržaji), ponovo se taksonomski nabrajaju u poglavlju, u delu koji je velikim slovima naveden kao VANČASOVNE I VANŠKOLSKE AKTIVNOSTI sa nomenklaturom naslova delova u ovom poglavlju malim slovima, pa bi se podrazumevalo da su to potpoglavlja, te su u podnaslovu Planiranje vaspitno-obrazovnog rada ponovo navedeni isti sadržaji. Isto je i za prvu tematsku oblast - na dva do tri mesta se ponavljaju sadržaji, metode i praćenje i merenje,..

Z a k l j u č a k:

Pošto takvih primera ima kroz ceo tekst Plana i programa, treba ga, zbog jasnoće, potpuno prekomponovati.

2. Termin “kriterijumske referentne vrednosti”, koji je naveden u *Priručniku za praćenje fizičkog razvoja i razvoja motoričkih sposobnosti učenika u nastavi fizičkog vaspitanja*, ne odgovara pravom značenju. Primedbe su sledeće:

a) Netačna i neprecizna terminologija kao što su sintagme “kriterijumske referentne vrednosti” ili “normativni referentni standard”, pošto “kriterijumske, referentne, standardne i normativne” su termini istog pojma pa mogu biti samo kao:

- referentne vrednosti,
- standardne vrednosti,
- kriterijumske vrednosti,
- normativne vrednosti,

b) Navedene vrednosti su sačinjene merenjem STANJA, a ne kao EFEKTI sprovedene ciljane programske aktivnosti, čiji bi rezultat tek tada mogao da bude referentna tačka, standard ili kriterij prema kojoj se vrednuje ishod te aktivnosti (n.pr. razvoj u privredi teži da postigne “referentnu stopa rasta”.

c) Nikako se ne može tvrditi da se *samo* vrednosti u predloženom Priručniku... “indirektno dovode u vezu sa dobrim zdravljem dece...”, a one u normativnim vrednostima “ne ukazuju i ne upozoravaju na eventualne zdravstvene rizike učenika”. Da je ovo netačna tvrdnja autora Priručnika, pokazuje navod iz jednog obimno sprovedenog praćenja i merenja, koje su sproveli svi kadrovski fakulteti bivše Jugoslavije - dr Momirović, Kurelić. Šturm, Stojanović,...gde su vrednosti prikazane u percentilima i normama u standardnim grupama i glasi: “Praćenje rasta, funkcionalnih i fizičkih sposobnosti dece i omladine omogućuje sagledavanje efekata mera koje društvo preuzima da nam deca budu funkcionalno i fizički sposobna što predstavlja OSNOV ZDRAVLJA I OPŠTE ŽIVOTNE SPOSOBNOSTI “.

Posebno je rizično i razume se i nepedagoški, svrstavati decu sa manjim vrednostima merenja u zdravstveno rizične, pošto je pojam “zdravlja” mnogo širi od psihomotornog prostora na koji se odnosi merenje na osnovu programa u Priručniku. Ono što se u nastavi fizičkog vaspitanja može, između ostalog, sa sigurnošću realno postići to je prevencija pojave deformteta kičmenog stuba što podazumeva jačanje leđne i trbušne muskulature, pregibača zgloba kuka, gipkosti kičmenog stuba i zadnje lože mišića nogu, ali u programu nedostaju dva važna instrumenta za praćenje rezultata ovih mišićnih grupa, (leđa i pregibača zgloba kuka), a i test pregibanja trupa u sedu je u svim ranije sprovedenim merenjima napušten i zamenjen dubokim pretklonom na klupici za kojeg su autori njegove konstrukcije tvrdili da je sa respektivnijim mernim karakteristikama.

Z a k l j u č a k:

- Predlaže se da se u nekoliko škola po slučajnom izboru aktuelni program realizuje po ciklusima sa pojedinim sadržajima i posebno odabranim merama za intenzivno organizovanu nastavu i da se nakon svakog ciklusa mere one motoričke sposobnosti koje su bile afirmativne za taj ciklus (n.pr. posle ciklusa trčanja i priprema za kros meriti kardiorespiratornu izdržljivost). Nakon takve procedure sačiniti nove Tablice.

- Napominjemo da je Društvo u prethodnom Planu i programu za osnovnu školu dalo kompletnu elaboraciju merenja praćenja i ocenjivanja (tablice rezultata motoričkih vrednosti, rezultate situacionih testova u sportskim igrama, elektronski dnevnik ,koje nisu uzete u obzir prilikom izrade Priručnika....).

3 .U tekstu ima više nejasnih formulacija za pojedine tematska poglavlja

Nekoliko primera:

a) U **Obrazloženju za fizičko vaspitanje** navedeno je: *“Ishodi su stavljani u program i usklađeni sa Oblastima i temama i prate sadržaje programa”*

K o m e n t a r: Ishodnim planiranjem utvrđuju se sadržaji kojim će se poželjni ishodi postići, što podrazumeva da ishodi ne prate sadržaje nego obrnuto.

b) U **Uputstvima za realizaciju programa:** *“...u programu predmeta fizičko i zdravstveno vaspitanje, je pomeranje težišta sa nastavnih sadržaja na jasno definisane ishode, odnosno sa nastavnih sadržaja na proces učenja njegove rezultate”*

K o m e n t a r:...“sadržaji, ishodi i proces učenja i rezultati” su u dijalektičkom odnosu, utiču jedan na drugog i zavise jedan od drugog. Prema tome, ništa se nigde “ne pomera”, nego je samo pitanje značaja pravovremenosti pojedinih u nekoj didaktičko-metodičkoj situaciji.

c) U **Uputstvima za realizaciju programa:** *Nastava fizičkog i zdravstvenog vaspitanja usmerena je prema individualnim razlikama učenika, koje se uzimaju kao kriterijum u diferenciranom pristupu”.*

K o m e n t a r: Nije nastava “usmerena prema individualnim razlikama” nego je: Diferencirani pristup jedna od karakteristika programske koncepcije još uvek aktuelnog Plana i programa za šesti, sedmi i osmi razred i glasi: “Da bi fizičko vaspitanje bilo primereno individualnim razlikama učenika, koji se uzimaju kao kriterij u diferenciranom pristupu, nastavnik će svakog učenika usmeravati na one programske sadržaje u časovnoj, vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada koji odgovaraju njegovim individualnim interesovanjima i mogućnostima”.

Znači, usmerava se *učenik*, a *nastava* u celini je mnogo šira kao proces u metodološkom smislu i usmerena je prema postavljenom cilju fizičkog vaspitanja kao vaspitno-obrazovnoj oblasti, a ne samo jednom segmentu u tom procesu.

Zaključak na navedene komentare:

Ovakvih nejasnih konstrukta ima dosta, zato treba brižljivo pregledati ceo tekst preformulisati jasnim i razumljivim rečeničnim sklopom.

4. Primedbe na neka konceptualna pitanja

a) U **nazivu predmeta** nepotrebno je dodati *“...i zdravstveno vaspitanje”*

K o m e n t a r: Očuvanje i unapređivanje zdravlja je već imanentno samom procesu sistematskog fizičkog vežbanja, a pojam “zdravlja” je širi od onog što čini oblast fizičkog vaspitanja, te je neophodno da škola sačini konzistentan program zdravstvenog vaspitanja uključujući sve vaspitne činioce škole, a ne opterećivati samo jedan predmet. Drugo, nastavnici se ne osećaju dovoljno kompetentni da bez odgovarajućeg priručnika održe teme kao što je briga za reproduktivno zdravlje ili neke teme koje pripadaju nutricionistima, kao što je kalorijska vrednost dnevnih obroka. Zbog toga je, prilikom obuke, došlo do incidentnog ponašanja kolega.

b) Preformulisati cilj predmeta: nepotrebna je sintagma ...*"nastave i učenja..."*

K o m e n t a r: U obrazovnom sistemu u celini, kome pripada i fizičko vaspitanje, podrazumeva se da su *nastava i učenje* osnovni procesi u tom sistemu, zasnovanom na didaktičkoj i metodičkoj teoriji i praksi te ovu sintagmu treba izostaviti iz formulacije cilja.

c) *DRUGU OBLAST/TEMU* nazvati *MOTORNA ZNANJA, UMENJA I NAVIKE*

K o m e n t a r: Naziv "...SPORT I SPORTSKE DISCIPLINE" suštinski se u metodološkom smislu razlikuju od nastave fizičkog vaspitanju. Sport ima za cilj usavršavanje psihofizičkih potencijala sportiste radi postizanja najvišeg sportskog rezultata namenjen je onima koji su psihički i fizički spremni na velika odricanja kako bi postigli cilj, što se suštinski razlikuje od cilja fizičkog vaspitanja.

d) U Obrazloženju - Fizičko vaspitanje: *"Uzimajući u obzir mišljenja nastavnika o tome šta je neophodno ojačati u programu, akcenat je stavljen na razvoj fizičkih sposobnosti učenika, čiji će program sada biti obavezni deo godišnjeg programa"*.

- *"U program su ubačene preporučene aktivnosti kao što su Aerobik, Orijentiring (kao novi), Klizanje, Skijanje, koje su ranije bile deo organizacionih oblika rada „Kursni oblici rada“ koji sada više ne postoje u programu"*.

K o m e n t a r: U starom Planu i programu za peti razred i aktuelnog za šesti, sedmi i osmi razred, detaljno je prikazana putem snimljenog materijala jedna od mogućih metoda i praktično izvedena na više obuka u okviru katalogiziranih programa za stručno usavršavanje upravo na zahtev nastavnika da se, osim opštih uputstava, prikaže i praktičana primena, a izrađena je i elektronska forma (disk je uručen svim učesnicima obuke) na osnovu koje su nastavnici izradili svoj program kao dela godišnjeg programa. Stoga je besmisleno tvrditi da je tek u novom programu „stavljen akcenat na razvoj fizičkih sposobnosti“.

Drugo, Kursni oblici su doprinosili ukupnom vaspitno-obrazovnom kapacitetu nastave fizičkog vaspitanja i to:

- Kurs skijanja u šestom razredu u okviru opšteg programa pruža mogućnost, pre svega, školama u blizini skijaških centara, da planiraju pet nastavnih dana u okviru godišnjeg programa za ovu aktivnost ukoliko se obezbede svi uslovi (odluke školskog odbora, roditelja, finansiranje,...) kako bi svaki učenik za vreme osnovnog obrazovanja stekao neophodno znanje iz ove aktivnosti koja se najšješće koristi kasnije u rekreativne svrhe.

- Stručno-instruktivni rad, kao deo kursnih oblika rada, odnosi se na pomoć učiteljima u realizaciji složenijeg programa iz vežbi na tlu i spravama, koji je prvi put u još aktuelnom programu, primeren kritičnim periodima razvoja nekih antropoloških karakteristika dece ovog uzasta, pre svega motorike. Takođe, ova pomoć učiteljima predviđena je za program plivanja. Kako je ukinuta predmetna nastava fizičkog vaspitanja u nižim razredima, ovo je jedina mogućnost da profesori fizičkog vaspitanja realizuju jedan deo programa u razrednoj nastavi za koju učitelji nisu dovoljno stručno --metodički pripremljeni. U dosadašnjoj praksi ima dobrih primera primene ova dva sadržaja kursnih oblika i njihovim ukidanjem umanjuje se mogućnost da se fizičko vaspitanje pomeri ka atraktivnijim sadržajima kao doprinos

boljoj motivaciji učenika za aktivnijim odnosom prema fizičkom vežbanju. Pod pretpostavkom da lokalna samouprava obezbedi uslove da se ova dva sadržaja realizaciju, na kojoj će zakonskoj osnovi škola moći da planira ove sadržaje u godišnjem programu rada škole, ako se ne nalaze u zakonskom dokumentu kao što je Plan i program za fizičko vaspitanje.

Inače, kursni oblici su, kao inovativni oblici rada, uvedeni kao prvi korak ka modernijoj i efikasnijoj nastavi fizičkog vaspitanja, naročito što se teče nižih razreda, koja je inače najslabija karika u sistemu nastave fizičkog vaspitanja.

Z a k l j u č a k: Svaki novi plan i program treba da unese neku inovaciju, makar i trenutno sa malo izgleda da se može realizovati u svim školama, ali će doprineti da ukupan koncept fizičkog vaspitanje, kao vaspitno-obrazovno područje, korak po korak bude dinamičniji i bogatiji novim oblicima i sadržajima rada koji su od značaja za pravilan psihofizički razvoj dece i omladine. Prema tome obavezno vratiti kursne oblike, jer je dosta truda uloženo da ih NPS najzad usvoji.

e) U Programskim sadržajima obaveznih fizičkih aktivnosti u delu *Obavezni programski sadržaji, Osnove timskih i sportskih igara* predviđen je "Mali fudbal".

K o m e n t a r : Ukidanje t.zv. 3. časa Fizičko vaspitanje-izabrani sport zasnovano je na tezi da nije mogla da se ostvari individualna *izbornost sadržaja*, kao središnjeg „uzroka“ formulacije neefikasnosti ovog časa, a sada se nameće jedna sportska grana sa 18 časova za peti razred, koja je, uzgred rečeno, po kapacitetu značaja za unapređivanje motorike, manje primerena ovom uzrastu od vežbi na tlu i spravama, kao sadržaja koji su, pored plivanja, bazični jer sadrže sve pokrete poznate u biomehanici, te su nezaobilazni za dalje bavljenje bilo kojom fizičkom aktivnošću, posebno što se u nižim razredima, izostankom predmetne nastave, program iz gimnastike i plivanja u najvećoj meri, ne ostvaruje.

Drugo, nijedan lobi bilo kojeg sporta, pa i fudbala, ne može diktirati koji su programski sadržaji obavezni i u kom uzrastu, jer za to postoje zakonitosti antropološkog razvoja dece koji se uzimaju u obzir prilikom sačinjavanja plana i programa za školsko fizičko vaspitanje.

- Nepotreban je pleonazam "*timske i sportske igre*" pošto je "timska" zamena za "sportska" kako bi se izbegla sportizacija u fizičkom vaspitanju.

Z a k l j u č a k: obavezno izostaviti *Mali fudbal* i pojačati vežbe na tlu i spravama i plivanje.

f) U **Pedagoškoj dokumentaciji:** *Dnevnik rada...Radni karton (nastavnik vodi za svakog učenika)*

K o m e n t a r: Treba razlikovati ova dva dokumenta: Dnevnik rada služi za unošenje svih podataka o učeniku, a Radni karton za program usavršavanja fizičkih sposobnosti sa individualnim doziranjem (ako je naziv preuzet iz starog Plana...).

Z A K L J U Č A K

Navedene primedbe na ukazane propuste u tekstu Novog plana i programa za peti razred imaju za cilj poboljšanja ovog teksta, koje bi komisija uzela u obzir prilikom izrade plana i programa rada za naredne razrede.